

Oponentský posudek diplomové práce Atributivní a predikativní funkce adjektiv v češtině

Diplomová práce bc. Hany Manukjanové Atributivní a predikativní funkce adjektiv v češtině mapuje sémantické, morfologické i syntaktické vlastnosti adjektiv v těchto dvou syntaktických funkcích jednak v odborné literatuře, jednak s využitím korpusové sondy. Autorka prostudovala dostupnou literaturu k tématu nejen v češtině, ale i literaturu zahraniční, zvláště oceňuji použití literatury typologické. Ocenit je také třeba kritický přístup k přečtenému, který se nejvýrazněji projevuje ve shrnutí a zhodnocení Čermákova třídění adjektiv v práci Lexikon a sémantika. Na základě prostudované literatury autorka stanovuje rysy adjektiv, které následně ověřuje pomocí korpusové sondy. Klade si za cíl sledovat, zda:

- se adjektiva zachovávající valenci vyskytují spíše v predikátu,
- je u nich zachováno pouze jedno doplnění,
- atributivně užitá adjektiva většinou nemají zachovánu valenci a jsou v antepozici,
- pokud mají valenční doplnění, jsou v postpozici,
- valenci zachovávají především deverbativní adjektiva,
- krátké tvary jsou pouze v predikátu a mohou být zpravidla nahrazeny tvary dlouhými,
- atributivní adjektiva se vyskytují častěji v odborných textech,
- predikativní užití s sebou nese hodnotící příznak.

V praktické části srozumitelně a podrobně popisuje způsob konstruování vzorku (byl použit korpus SYN2010), dostatečně podrobně komentuje, proč nechala některé případy stranou. U vybraného vzorku adjektiv (1000 případů pro každou funkci) anotuje sledované rysy a na základě této anotace formuluje své závěry. Celý anotovaný vzorek je přílohou práce.

Tímto způsobem autorka dochází k některým cenným zjištěním (některé z nich však nejsou v práci komentovány, jsou jen součástí tabulek výsledků): např. deverbativní adjektiva nejsou na základě zkoumaného vzorku častější ani v jedné ze sledovaných funkcí; atributivně užitá adjektiva jsou mnohem častější v odborných textech, zatímco predikativně užitá v textech beletristických a publicistických; komparativ je výrazně méně užíván atributivně než predikativně; evaluativní význam je mnohem více užíván u predikativně užitých adjektiv, zatímco u atributivně užitých adjektiv se mnohem více vyskytoval význam deskriptivní; pokud je zachována valence, je zachováno více doplnění než jedno velmi výjimečně; z hlediska počtu lemmat jsou o mnoho variabilnější atributivně užitá adjektiva.

Autorka je v některých pasážích příkladně opatrná při zobecňování svých výsledků, v jiných se naopak dopouští přílišné generalizace (např. na s. 63 se vyskytuje tvrzení, že zpřídavnělé přechodníky minulé se predikativně neužívají – informace ale byla, zdá se, získána pouze na základě vzorku).

Bohatství sledovaných rysů je velkým kladem celé práce, ale zároveň její nejcitelnější slabinou. Praktická část se ve své většině stává pro čtenáře jen obtížně sledovatelnou, mění se jen ve výčet navzájem nedostatečně propojených informací. Některé jsou velmi zajímavé (používání atributivně nebo predikativně užitých adjektiv v různých žánrech textu, sledování jejich sémantických vlastností nebo valence), u jiných není jasné, proč vlastně byly ve vzorku sledovány do takových podrobností, když nesouvisí s otázkami položenými v úvodu (např. pád a rod atributivně užitých adjektiv; typy vedlejších vět, ve kterých se vyskytují atributivně a predikativně užitá adjektiva, typ podmětu u predikativně užitých adjektiv).

Autorka zřejmě v důsledku sledování velkého množství charakteristik najednou na mnoha místech textu nedostatečně odlišuje samozřejmé informace od informací něco vypovídajících.¹ Např. uvádí, že adjektiva v obou funkcích se vyskytují nejčastěji v pozitivu, komparativ se vyskytuje pouze ve

¹ Na jiné úrovni se to projevuje i ve formulacích jako „Valence vyjádřená vedlejší větou je pak zpravidla uvozena spojkami, které následují hned po čárce“ (s. 24). Nebo „všechny složky dané věty musí být sémanticky kompatibilní“ (s. 25).

srovnávacích konstrukcích, deskriptivní a posesivní adjektiva nemají valenci a posesivní nelze stupňovat, adjektiva mající infinitivní valenci mají v textech infinitivní valenci. Neupozorňuje přitom na to, že to jsou výsledky naprosto očekávatelné. Tvrdí také, že atributivní adjektiva jsou nejčastěji obsažena v přívlastkových větách a větách předmětných, aniž by zjišťovala, jak je to s obvyklou frekvencí těchto vět v textech. Dále není jasné, proč se upozorňuje na to, že atributivní adjektiva se vyskytují jako součást proprií a jako součást oslovení, predikativně užitá adjektiva takto nefungují. I to se zdá být očividné. Možná by bylo bývalo vhodnější sledované rysy rozdělit na ty vyplývající z gramatické povahy obou typů adjektiv (jmenné tvary nemohou fungovat v atributu, predikativní v oslovení a názvech institucí, predikativně užitá adjektiva mají jen omezený repertoár pádů atd.) a na ty, o nichž lze něco konkrétnějšího říci až na základě jejich pozorování v textu. Rozumím tomu, že i vlastnosti úzce spojené s jedním typem užití je třeba uvádět, protože práce je prvním pokusem zmapovat vlastnosti adjektiv v obou funkcích, ale směřováním vlastností evidentních (chce se říci systémových) s ostatními text zbytečně ztrácí na přehlednosti a přesvědčivosti.

Dále se v práci na několika místech vyskytují nepřesnosti, nebo dokonce zavádějící údaje. Nejvážnější nepřesnosti jsou dvě. První z nich je metodologická a zkresluje v oblasti pojednání o valenci atributivních adjektiv výsledky celé práce – autorka si neuvědomuje, že do korpusu zadávala dotaz pouze na adjektiva před jménem, takže směšuje případy jako *zabalený žaltář* a *(cesta) plná zákrutů*. Zákonitě potom musí tvrdit, že v postpozici se vyskytují pouze adjektiva doplněná přímým předmětem, v antepozici adjektiva doplněná příslovecným určením, které slovosledně předchází adjektivum. Na údaje o valenci atributivně užitých adjektiv se tak nelze nijak spolehnout.

Za druhé se poměrně velké množství (opakovaných) nepřesností vyskytuje ve shrnutích rysů adjektiv v obou funkcích i ve shrnutí celé práce – některé uváděné údaje jsou v přímém rozporu s výsledky, které autorka uvádí dříve. Např. na s. 79 je uvedeno, že u deverbativních adjektiv je valence v predikátu zachována, na s. 83 dokonce, že deverbativa valenci zachovávají „téměř vždy“. Ve výsledcích uvedených dříve je ale uvedeno, že z predikativně užitých deverbativ jich valenci zachovalo necelých 30 % (s. 55). Na s. 82 se tvrdí, že v atributu se ve větší míře vyskytují adjektiva primární, ale tabulka na s. 77 ukazuje jasně, že ve vzorku se vyskytlo 349 primárních adjektiv užitých predikativně a 234 atributivně. Nebo se na s. 84 shrnuje, že „atributy jsou častěji adjektiva odvozená od substantiv“, tabulka výsledků však uvádí 518 takových adjektiv v predikativní funkci a jen 485 v atributivní. A konečně se ve shrnutí tvrdí, že se nijak nepotvrdila provázanost sémantiky adjektiva a jeho funkce, z tabulky jsou však takové rozdíly vysledovatelné podle mého názoru jasně (modalita a evaluace je mnohem četněji zastoupena u predikativní funkce, deskriptivnost naopak u atributivní).

Ostatní skutečnosti potřebující dovysvětlení u obhajoby jsou již méně závažného rázu.

Na základě formulace „od adjektiva *nutno* je možné utvořit pouze tvar pro neutrum“ (s. 20) není jasné, co je pro autorku reprezentativní tvar.

Adjektivum *rád* je označeno jako zástupce „nejčastějšího jmenného skloňování“ (s. 20), navíc podle autorky může být „toto adjektivum součástí jiných slovesných tvarů“, v této funkci je označeno jako doplněk a jsou uvedeny příklady *rád tě zase vidím*, *udělám to rád* (s. 20).

Při výkladu o atributivně užitých adjektivech se jako příklad užívá adjektivum v predikátu – *zelenina je bohatá na vitaminy* (s. 23). Jako příklad postpozitivní postavení atributu shodného se uvádí *s úctou zabalený žaltář* (s. 23).

Není mi jasné, co se myslí vlastním vyjádřením valenčního doplnění (s. 23).

Na s. 48 je jako původní význam označen ten, který se pojí s konkréty, ne s abstrakty – rozdíl *otevřené okno* a *otevřený člověk* tím ale není nijak vysvětlen.

Na s. 50 se význam spojky *než* v souvětí *Neboť tato dívka je protřelejší mnohem víc, než její vzhled je andělský* přiblížen jako *ale* a podpořen tímto významem spojky *než* ve staré češtině. Autorka si

neuvědomuje, že se v uváděném novočeském příkladu jedná o srovnávací konstrukci, tedy konstrukci naprosto jinou, než je příklad staročeský.

Na s. 51 je vedlejší věta v souvětí *Pokud mu bylo známo, dotýčná byla velká přítelkyně jednoho hladce oholeného kašmírského pandita*. hodnocena jako přípustková a predikativum jako podmět hlavní věty.

U genitivní formy predikativního adjektiva se v práci nereflektuje, jak tato forma vzniká – je vždy jen uvedeno, že to jsou „ustálená spojení“ (s. 54). To, že pád řídí zájmeno *co* nebo číslovka v podmětu zůstává nepovšimnuto. Na s. 84 se nově uvede, že predikativní adjektiva mohou být v instrumentálu, v celé práci o tom však není žádná zmínka.

Není jasné, na základě čeho autorka tvrdí, že krátké tvary adjektiv z češtiny ustupují – žádnou srovnávací sondu nedělala a v jejím vzorku predikativně užitých adjektiv tvoří krátké tvary přes 10 % všech výskytů.

Formální stránka práce je uspokojivá. Práce je dobře členěna do jednotlivých částí, autorka na vhodných místech shrnuje poznatky a dostatečně vede čtenáře svým textem (jen by bylo bývalo vhodnější uvádět přímo do textu čísla a názvy tabulek – na několika místech čtenář kvůli tomu ztrácí orientaci (např. s. 46)). Práce je celkově psána vyspělým odborným jazykem, formulační nedostatky jsou ojedinělé (např. *dočasný stav poznatků na toto téma*, s. 15). Text práce až na drobné výjimky (např. *výjimko* místo *výjimkou* na s. 19, chybějící čárka s. 24, přebývající na s. 39, *ve funkce* *přívlastku* na s. 29) neobsahuje pravopisné chyby nebo překlepy. Typografické nedostatky jsou četnější, ale čtení práce neztěžují. Nejvýraznějším z nich je zbytečné vkládání citací do textů s třemi tečkami na začátku i konci, nedodržování pravidel užívání kurzivy u interpunkčních znamének při uvádění slovních příkladů a občasné odchylné uvozovky (např. s. 17, 21). Oceňuji také, že autorka pro svou práci využila citační portál citacepro.

Celkově práce jednoznačně splňuje požadavky na práce tohoto typu kladené, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji hodnocení velmi dobře.

V Praze 6. 6. 2016

Mgr. Pavlína Jínová